

УДК [378.016:373.2.011.3-051]:17.022.1-044.352

DOI: 10.35619/pse.vi3.31

Козлюк Ольга

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології
та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0002-6948-327X
e-mail: olha.kozliuk@rshu.edu.ua

Гранюк Вікторія

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
e-mail: vika.granuik@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті визначено актуальність проблеми інклюзивної дошкільної освіти, а також проблеми виховання толерантного ставлення до дітей з особливими потребами. У статті зацентовано, що сьогодні відбувається пошук ефективних засобів для формування толерантного ставлення, серед яких автори називають інклюзивні іграшки, мультфільми про дітей/людей з інвалідністю, художня література. Для свого дослідження обрано саме літературу для дітей, і зокрема її окремий напрям – інклюзивну літературу. У контексті дослідження особливий інтерес має інклюзивна література, що спрямована на формування поняття «особистої різноманітності», а також література про життя дітей з особливими освітніми потребами, їх пригодами, переживаннями та прагненням до життя.

Мета статті – розкрити місце інклюзивної літератури в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Для досягнення поставленої мети було проведено анкетування вихователів закладів дошкільної освіти, яке дозволило з'ясувати, що інклюзивна література недостатньо використовується в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, підтвердженням чого є і спостереження за організацією освітнього процесу і аналіз документації вихователів. З огляду на результати дослідження було з'ясовано, що вихователі недостатньо обізнані з цим напрямом літератури і потребують додаткової інформації щодо особливостей роботи з інклюзивною літературою як засобом виховання толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами. Методична робота з вихователями передбачала 3 робочі зустрічі: міні-лекція з елементами тренінгу «Інклюзія – шлях до суспільства рівних можливостей», семінар-практикум «Інклюзивна література: що це таке і яке місце вона посідає в освітньому процесі ЗДО?», практикуму з використання інклюзивної літератури в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: інклюзивна освіта, толерантне ставлення, діти з особливими освітніми

потребами, інклюзивна література, освітній процес закладу дошкільної освіти.

Постановка проблеми. Інклюзивна освіта сьогодні набуває особливої актуальності, і це пов'язано насамперед з тим, що кількість дітей, які потребують корекційного навчання, невпинно зростає. Окрім збільшення кількості дітей з порушеннями психофізичного розвитку, спостерігається тенденція якісної зміни комплексного характеру порушення у кожної окремої дитини, пов'язаного з тією ситуацією, в якій опинилась наша країна. Унаслідок війни значно зросла кількість людей з інвалідністю, тому вже з дошкільного віку, а можливо й раніше, потрібно виховувати адекватне сприйняття цих людей та формувати толерантне ставлення до них. І сьогодні, на жаль, тенденція така, що кількість дітей з особливими освітніми потребами буде невпинно зростати. Саме тому інклюзивна освіта, яка базується на ідеології про неприйнятність будь-якої дискримінації, має забезпечити рівні можливості і ставлення до усіх дітей. Першочерговим завданням є створення толерантного інклюзивного освітнього середовища та універсального дизайну, що стосується не лише приміщення чи оформлення групової кімнати, доступу до приміщення, а й дизайну універсального освітнього процесу, який передбачає врахування індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини (і дитини з нормотиповим розвитком, і дитини з особливими освітніми потребами).

Стратегічний план діяльності Міністерства освіти до 2027 року окреслив дев'ять пріоритетів у галузі освіти. Тож ми зупинимось на тих, що безпосередньо стосуються теми нашої статті. Це пріоритет – освіта дітей раннього та дошкільного віку, кінцевою метою реалізації якого є те, що кожна дитина, зокрема з особливими освітніми потребами, має доступ до якісної дошкільної освіти. А також пріоритет 9 – підтримка та супровід людей з особливими освітніми потребами. Аби підтримати людей з особливими освітніми потребами МОН планує створити програму навчання психолого-педагогічного супроводу ветеранів, які втратили зір унаслідок війни; розробити Національну стратегію інклюзивного навчання; затвердити Концепцію трансформації спеціальної освіти. Кінцевою метою реалізації цього пріоритету є те, що усі люди, які цього потребують, отримають необхідну підтримку в освітньому процесі та освітні послуги, психолого-педагогічну підтримку та супровід для успішної інтеграції в суспільство [7].

У червні 2024 року було затверджено Національну стратегію розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року [5]. Насамперед Нова Стратегія спрямована на запровадження єдиної системи та механізмів ефективної державної політики для здобуття якісної освіти відповідно до свого потенціалу. Вона спрямована, зокрема на розв'язання таких проблем, як недостатньо інклюзивне, безбар'єрне та дружнє освітнє середовище, несприйняття українським суспільством різноманітності: міфи, страхи, стереотипи щодо осіб з

ООП та осіб з інвалідністю тощо. Все це особливо актуалізує проблему виховання толерантного ставлення до дітей з ООП.

Аналіз останніх досліджень із проблеми. Сьогодні особливо гостро стоїть питання виховання толерантного ставлення у дошкільників до дітей з ООП, а також пошук ефективних засобів. На нашу думку, ефективними засобами у цьому аспекті є інклюзивні іграшки, мультфільми про дітей/людей з інвалідністю, художня література. Для свого дослідження ми обрали саме літературу для дітей, зокрема окремий напрям – інклюзивну літературу. На думку І. Кіндрат, література була і є одним із важливих складників в освітній роботі з дітьми дошкільного віку. Сучасний книжковий простір наповнений різноманітними виданнями для дітей, і тому педагоги мають урізноманітнювати освітню роботу актуальними та доступними для сприйняття дітей творами [3, с. 4]. Н. Гавриш стверджує, що літературні образи та події розвивають етичні почуття, закріплюють моральну поведінку, формують духовну культуру та сприяють тому, що дитина засвоює етичні знання [2, с.6].

Проблема толерантності є предметом вивчення Т. Білоус, О. Гриви, О. Дубасенюк, В. Ляпунової, Т. Поніманської, І. Палько, Н. Скрипник, Н. Якси. Шляхи формування толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами засобами медіаосвітніх технологій представлені у роботах І. Субашкевич. Інклюзивна література як ефективний засіб виховання толерантного ставлення розглядається в працях О. Осмолівської [6].

На думку О. Осмолівської, інклюзивна література об'єднує в собі літературу, що розповідає про людей з інвалідністю, формуючи у читачів позитивне сприйняття стану таких людей; література, яка спрямована на сприйняття особистої різноманітності; література для дітей з особливими освітніми потребами, видання у доступних форматах (книжки шрифтом Брайля, з використанням піктограм, тактильні, книжки-картинки та ін.) [6]. Для нашого дослідження особливий інтерес мають книжки, які сприяють формуванню поняття різноманітності та розповідають про життя дітей з інвалідністю.

Р. Романишин і А. Лесів вважають, що інклюзивність у книжках для дітей здається природною й очевидною, оскільки дитяча книжка здатна «програмувати» розум та закладати певні моделі поведінки і сприйняття світу. Якщо діти бачитимуть у книжках не лише звичні образи, а й героїв і героїнь з інвалідністю, то в житті вони також сприйматимуть одне одного без стереотипних упереджень, з уважністю та емпатією, розумітимуть, які труднощі долають ці люди щодня та наскільки важливою є безбар'єрність [1].

А. Мірошнікова [4] переконана, що інклюзивна література – це не книги про хвороби, а мають бути про пригоди та почуття, аби показати, що навіть діти з важкими захворюваннями чи особливими освітніми потребами можуть бути щасливими, цікавими і робити життя інших цікавим, наповненим і змістовним. Тому переконані, що педагоги та батьки мають ретельно добирати дитячу

інклюзивну літературу, й обирати ті, які, насамперед, сприятимуть вихованню толерантного ставлення до дітей з ООП, а не виховуватимуть жалість до них. Читаючи такі книги, важливо переконати, що крісло колісне – не перешкода, а, наприклад, засіб, щоб подорожувати (як це показано у творі О. Драчківської «Зайчик-нестрибайчик подорожує»). Важливо на прикладах героїв інклюзивних творів, тобто дітей з особливими освітніми потребами, вчити їх терплячості, оптимізму та життєрадісності.

Мета статті – розкрити місце інклюзивної літератури в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою виявлення обізнаності вихователів закладів дошкільної освіти щодо інклюзивної літератури та з'ясування, яке місце вона займає в освітньому процесі, педагогам було запропоновано пройти анкетування.

Відповіді вихователів засвідчили, що вони недостатньо обізнані з потенціалом інклюзивної літератури у питанні виховання толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами. Водночас, для переважної більшості педагогів термін «інклюзивна література» не новий. Відповідаючи на запитання «Що таке інклюзивна література?» 62,5% вихователів вказали, що «це література, спрямована на формування позитивного сприйняття інвалідності та особистої різноманітності». 18,7% вихователів вважають, що інклюзивна література – «це посібники, у яких описані особливості навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами», 12,5% вважають, що це література, адаптована для дитини чи дорослого з особливими потребами. Решта 6,3% переконані, що це література, яка допомагає працювати з дітьми з ООП (комунікаційні книги, адаптований розклад).

На запитання «Чи використовуєте ви інклюзивну літературу в роботі з дітьми?» більшість вихователів (62,5%) дали негативну відповідь, тобто вони не використовують інклюзивну літературу у своїй роботі з дітьми. 37,5% зазначили, що використовують інклюзивну літературу у роботі з дітьми, однак серед цих вихователів 6,3% відповіли, що використовують, але перевагу надають відео, і ще 6,3% вказали, що використовували спеціальні методичні розробки (ілюстративного характеру) для дитини з розладами аутистичного спектру.

Труднощі у вихователів викликало запитання, що стосувалося наведення конкретних прикладів творів інклюзивної літератури для дітей. 68,8% респондентів не змогли навести конкретні приклади. Такий результат очевидний у контексті того, що 62,5% вихователів не використовують їх у своїй роботі. Тому у нас з'явилося припущення, що вихователі просто не обізнані із значенням інклюзивної літератури у вихованні дітей, а також не знайомі з конкретними прикладами. Решта 31,2% дали відповіді, але вони не зовсім стосувалися суті: «твори Сухомлинського» без конкретизації (12,5%); «візуальний розклад дня» (6,3%), що не зовсім є прикладом інклюзивної

літератури; посібники з інклюзивної освіти (6,3%) і ще 6,3% вказали, що використовували діагностично-терапевтичний твір «Пташенята» та твір для невпевнених у собі, тривожних, несамотійних дітей без зазначення його авторства.

Тож, з результатів анкетування ми з'ясували, що робота з виховання толерантного ставлення до дітей (до людей) з особливими освітніми потребами з дітьми вихователями проводиться. Серед прикладів вони вказували на використання різних методів і засобів: «Організація занять, спрямованих на розуміння різноманітності серед інших людей, включаючи тих, хто має особливі освітні потреби», «організація спільних видів діяльності, де діти з особливими потребами можуть брати участь разом з нормотиповими дітьми, щоб сприяти взаєморозумінню та співпраці», «У нашій групі вихователем проводилась бесіда. Не називаючи імена дітей з ООП, вона пояснили, що є діти з різними потребами, вони такі ж діти, як і всі, але потребують додаткової підтримки, допомоги та пояснень, що таких дітей не потрібно сторонитись, а залучати до гри»; «Проводжу бесіди; різноманітні ігри-вправи; розігруємо діалоги та різні ситуації, які допомагають діткам краще зрозуміти те, що люди з інвалідністю – це такі ж особистості, як і всі інші, з різними характерами, мріями і прагненнями»; «використовую, дидактичні ігри: «Як би ти зробив?», бесіди за сюжетними картинками; намагаємось з дітьми обговорювати кожен ситуацію, яку вони бачили, або розповідати зі свого життя», «Проводжу заняття. Наприклад, 4 жовтня був Всесвітній день інформування про людей із ДЦП, то ми з дітьми переглядали відео, читали оповідання та проводили бесіду», «Так, проводимо. Наприклад, у нас у групі є діти з ООП і ми навчаємо інших дітей допомагати їм, якщо в них щось не виходить», «Звичайно. Бесіди про людей з обмеженими фізичними можливостями. Відзначаємо день толерантності», «Так проводимо. Наприклад, вчимо дітей допомагати дитині на візочку дістати іграшки тощо» «Проводимо заняття, робимо презентації, постійно нагадуємо діткам про толерантність», «Бесіди та роз'яснення щодо особливостей психічного та фізичного розвитку цих дітей», «Дивимось відео, мультфільми, аналізуємо та розбираємо певні дії, ситуації, поведінку», «Бесіди з дітьми, мультики», «Заняття, ігри». Як бачимо, найчастіше вихователі надають перевагу бесідам з дітьми, і лише одна з опитаних педагогинь зазначила, що читали оповідання про дітей з ДЦП, однак яке саме у своїй анкеті не вказала.

Отже, результати анкетування свідчать про те, що вихователі загалом обізнані з поняттям «інклюзивна література», однак недостатньо використовують її в роботі з дітьми, недооцінюють виховний потенціал, а можливо й просто про нього не знають. Результати анкетування були підтверджені у процесі спостереження за організацією освітнього процесу вихователями в закладі дошкільної освіти, а також аналізом документації

вихователів. У процесі цієї роботи не було зафіксовано використання жодного твору, що можна віднести до інклюзивної літератури.

Ще один момент, який вартий уваги: у відповідях вихователів досить часто зустрічалась недостатньо коректна термінологія щодо дітей з особливими освітніми потребами. Це свідчить про необхідність проведення окремої роботи з вихователями для формування у них культури спілкування з дітьми з особливими освітніми потребами. Адже саме вихователі для дітей є прикладом для наслідування.

З'ясували, що інклюзивна література ще недостатньо використовується в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, суттєво недооцінений її потенціал, а також вихователі визнали той факт, що їм не вистачає конкретних знань щодо роботи з інклюзивною літературою. Тому нами був розроблений план і проведена відповідна робота з вихователями, що передбачав 3 тематичні зустрічі, під час яких привернуто увагу вихователів до сучасних проблем інклюзивної освіти, а також більш детально ознайомлено вихователів з дитячою інклюзивною літературою та як її можна використати у роботі з дошкільниками.

Перша зустріч – міні-лекція для вихователів з елементами тренінгу «Інклюзія – шлях до суспільства рівних можливостей» розкрила важливість інклюзії для дітей, спростували міфи та стереотипи щодо інклюзії (зокрема, неприйняття, нерозуміння, певні побоювання тощо). На зустрічі ми особливо хотіли наголосити на важливості вживання у власному мовленні правильної термінології. Запропонували вихователям, не використовувати у професійному спілкуванні зокрема такі звороти як «інклюзивні діти», «інваліди», «особливі діти», «у мене в групі аутист», «працюю з Дауном» та ін. Адже це принижує гідність дітей, і є негативним прикладом ставлення до дітей з особливими освітніми потребами у однолітків, а вихователь для дитини має бути в усьому прикладом. Мова має бути такою у якій відсутні слова, фрази, що демонструють упереджене, стереотипне або дискримінаційне ставлення до певних людей чи груп. Основний принцип такої мови – повага до гідності іншої людини, і важливе правило – спочатку говорити про людину, а не про її риси чи ознаки (наприклад, дитина з аутизмом, дитина з інвалідністю, дитина, що користується кріслом колісним).

Під час другої зустрічі з вихователями було проведено семінар-практикум «Інклюзивна література: що це таке і яке місце вона посідає в освітньому процесі ЗДО». У процесі зустрічі ми розкрили суть поняття «інклюзивна література», наголосивши, що це література для дітей з ООП (книжки-картинки, книжки зі збільшеним шрифтом, книжки шрифтом Брайля, адаптовані книги для дітей з ООП), книги про дітей з ООП, які розкривають їх внутрішній світ, особливості життя, з якими труднощами вони стикаються і як їх вирішують, спеціальна література (переважно для фахівців і батьків) щодо особливостей та специфіки організації інклюзивної освіти, навчання та виховання дітей з особливими

освітніми потребами. Також твори художньої літератури, що пропагують толерантність і формують у дітей поняття «різноманітність» та повагу до відмінностей.

На семінарі-практикумі також було організовано виставку та проведено презентацію дитячої інклюзивної літератури, яку можна використати у роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Метою було, аби вихователі дійсно зацікавились цією літературою і активно її використовували в роботі з дітьми. Це важливо сьогодні й з огляду на те, що війна, яка відбувається в нашій країні, принесла багато лиха і горя людям, і суттєво збільшилась кількість людей з інвалідністю, то наш обов'язок як педагогів, підготувати дітей до зустрічі з цією реальністю, навчитись сприймати їх так само, як і інших, а не відвертати погляд при зустрічі. Знайомлячи педагогів з нашою добіркою, ми хотіли передати їм основну думку, що інклюзивна література, не просто книги, а це вікно у світ, де кожна людина цінна, унікальна і неповторна. За допомогою цих книг ми вчимо дітей, що відмінність – це норма, а не причина для насміхання і дискримінації.

Третя зустріч відбувалася у формі практикуму з використання інклюзивної літератури в освітньому процесі закладу дошкільної освіти безпосередньо у роботі з дітьми.

Після презентації запропонованої добірки творів інклюзивної літератури, вихователі мали час ознайомитись з їх змістом. Тому під час практикуму ми на конкретних прикладах показали можливі варіанти і форми роботи з цими творами, використовували різні форми роботи: групова дискусія, робота в парах та командах. Для роботи ми обрали 2 твори: казку О. Драчковської «Зайчик-нестрибайчик та його смілива мама» та народну казку «Гидке каченя». Під час обговорення дійшли висновку, що варіантів роботи з інклюзивною літературою є безліч, зокрема читання, читання твору частинами з коментуванням, розгляд ілюстрацій та бесіда за їх змістом, слухання аудіоказок, розповіді дітей з власного досвіду на основі прочитаного, використання ляльки-персони, різноманітні проекти, створення власних історій, ілюстрацій до книги тощо.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, результати проведеного нами дослідження засвідчили, що інклюзивна література має місце в освітньому процесі сучасного закладу дошкільної освіти. Водночас її роль і значення дещо недооцінене, а робота з її використання є фрагментарною та несистематичною. Перспективи подальших розвідок вбачаємо в пошуку ефективних форм роботи з інклюзивною літературою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бліндюк М. *Що таке інклюзивна література й кому вона потрібна*. URL: <https://suspilne.media/culture/102469-so-take-inkluzivna-literatura-j-komu-vona-potribna/> (дата звернення: 30.09.2024).

2. Гавриш Н. В. Книжка – вихователь і учитель, або як допомогти дитині відкрити важливі смисли за допомогою художнього твору. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 6. С. 4–12.
3. Кіндрат І. Р. Формування духовно-моральних основ світогляду дитини дошкільного віку засобами художнього слова. *Молодий вчений. Науковий журнал*. 2017. №1 (41). С. 432–436.
4. Мірошнікова А. Три книжки про героїв з особливими потребами, які змінюють уявлення про літературу (Назва з екрану). URL: <https://osvitoria.media/experience/try-knyzhky-pro-geroyiv-z-osoblyvymy-potrebam-yaki-zminyuyut-uyavlennya-pro-literaturu/> (дата звернення: 30.09.2024).
5. Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 29.09.2024)
6. Осмоловська О. А. Інклюзивна література в сучасному європейському книговидаванні : навчальний посібник. Київ: «Видавничий центр «12», 2021. 184 с.
7. Стратегічний план діяльності МОН до 2027 року. URL: mon.gov.ua/strategichniy-plan-diyalnosti-mon-do-2027-roku (дата звернення: 29.09.2024.)

REFERENCES

1. Blindiuk M. Shcho take inkluzivna literatura y komu vona potribna [What Is Inclusive Literature and Who Needs It]. URL: <https://suspilne.media/culture/102469-so-take-inkluzivna-literatura-j-komu-vona-potribna/> (data zvernennia: 30.09.2024). [in Ukrainian]
2. Havrysh N. V. Knyzhka – vykhovatel i uchytel, abo yak dopomohty dytyni vidkryty vazhlyvi smysly za dopomohoiu khudozhnoho tvor [A Book Is an Educator and a Teacher, or How to Help a Child Discover Important Meanings with The Help of a Work of Art]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu*. 2013. No 6. S. 4–12. [in Ukrainian]
3. Kindrat I. R. Formuvannia dukhovno-moralnykh osnov svitohliadu dytyny doshkilnoho viku zasobamy khudozhnoho slova [Formation of the Spiritual and Moral Foundations of the Worldview of a Preschool Age Child by Means of the Artistic Word]. *Molodyi vchenyi. Naukovyi zhurnal*. 2017. No1 (41). S. 432–436. [in Ukrainian]
4. Miroshnikova A. Try knyzhky pro heroiv z osoblyvymy potrebamy, yaki zminiuiut uiavlennia pro literature [Three Books about Characters with Special Needs That Change the Way We Think about Literature] (Nazva z ekranu). URL: <https://osvitoria.media/experience/try-knyzhky-pro-geroyiv-z-osoblyvymy-potrebam-yaki-zminyuyut-uyavlennya-pro-literaturu/> (data zvernennia: 30.09.2024) [in Ukrainian]
5. Natsionalna stratehiia rozvytku inkluzyvnoho navchannia na period do 2029 roku [National Strategy for the Development of Inclusive Education for the Period until 2029.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text> (data zvernennia: 29.09.2024) [in Ukrainian]
6. Osmolovska O. A. Inkluzivna literatura v suchasnomu yevropeiskomu knyhovydanni [Inclusive Literature in Modern European Book Publishing]: navchalnyi posibnyk. Kyiv: «Vydavnychiy tsentr «12», 2021. 184 s. [in Ukrainian]
7. Stratehichniy plan diialnosti MON do 2027 roku [Strategic Plan of Activities of the Ministry of Education and Culture until 2027]. URL: mon.gov.ua/strategichniy-plan-diyalnosti-mon-do-2027-roku (data zvernennia: 29.09.2024.)

THE USE OF INCLUSIVE LITERATURE IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF
PRESCHOOL INSTITUTIONS

Olha Kozliuk

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the prof. T.I.Ponimanska
Preschool Pedagogy and Psychology
and Special Education Department of the
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0002-6948-327X
e-mail: olha.kozliuk@rshu.edu.ua

Viktoriya Hraniuk

master's student of the
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine
e-mail: vika.granuik@gmail.com

Abstract. The article deals with the problem of inclusive preschool education, as well as the challenges of fostering a tolerant attitude towards children with special needs. The article highlights the ongoing search for effective tools to develop such tolerance. Among these tools, the authors mention inclusive toys, cartoons about children/people with disabilities, and children's literature. For their research, they focused specifically on children's literature, particularly a specific genre – inclusive literature. In the context of the study, inclusive literature that aims to form the concept of «personal diversity», as well as literature about the lives of children with special educational needs, their adventures, experiences, and desire for life, holds particular interest.

The aim of the paper is to reveal the role of inclusive literature in the educational process of preschool institutions. To achieve this goal, a survey of preschool educators was conducted, which revealed that inclusive literature is underutilized in the educational process of preschools. This finding was confirmed by observations of the educational process and analysis of educators' documentation. The research results showed that educators are insufficiently familiar with this genre of literature and require additional information on how to work with inclusive literature as a tool for fostering a tolerant attitude towards children with special educational needs. Methodological work with educators included three workshops: a mini-lecture with training elements titled «Inclusion – The Path to a Society of Equal Opportunities», a seminar-practicum titled «Inclusive Literature: What It Is and Its Role in the Educational Process of Preschools», and a practicum on the use of inclusive literature in the educational process of preschool institutions.

Keywords: inclusive education, tolerant attitude, children with special educational needs, inclusive literature, preschool educational process.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2024 р.